

Л. В. Калініченко

здобувач

Науково-дослідного інституту публічного права,
<https://orcid.org/0009-0001-4627-6366>

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЦИФРОВІЗАЦІЇ СУДОЧИНСТВА ТА МІСЦЕ СЕРЕД НИХ НОРМ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

Актуальність статті полягає в тому, що в умовах сьогодення цифровізація судочинства є ключовим вектором трансформації сучасної правової системи, що зумовлена як внутрішніми потребами її модернізації, так і глобальними тенденціями розвитку цифрового суспільства. Впровадження цифрових технологій у сферу здійснення правосуддя має не лише технологічне, але й глибоке соціально-правове значення, оскільки сприяє вдосконаленню механізмів реалізації прав і свобод людини, підвищенню ефективності та доступності судових процедур, а також забезпеченню прозорості функціонування судової влади. Забезпечення ефективної реалізації цифровізації судочинства є фактично неможливим без належно побудованої системи нормативно-правових засад здійснення даної діяльності. У статті, на основі аналізу норм чинного законодавства, виділено нормативно-правові акти, які складають систему нормативно-правових засад цифровізації судочинства. Аргументовано, що в системі відповідних засад ключове місце належить нормам адміністративного права, адже саме останні визначають: правовий статус суб'єктів управління в рамках судової гілки влади; основи державної політики захисту інформації; питання кібербезпеки при роботі з інформаційно-телекомунікаційними ресурсами; стратегію розвитку електронних засобів в роботі судів та упровадження в її рамках штучного інтелекту; функціональні особливості та структуру ЄСІКС, а також інші питання, пов'язані із адміністративним забезпеченням цифрового розвитку судочинства. Зроблено висновок, що систему нормативно-правових засад цифровізації судочинства складають: Конституція України, як основний закон держави та фундамент правової системи країни в цілому; міжнародні нормативно-правові акти, в яких окреслено стратегію розвитку сектору правосуддя з огляду на міжнародний досвід; національні законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти. Саме на рівні останніх міститься найбільша кількість норм, які регулюють суспільно-правові відносини, пов'язані із упровадженням цифрових технологій в роботу досліджуваної гілки влади.

Ключові слова: нормативно-правові засади, цифровізація, судочинство, адміністративне право, правове регулювання.

Актуальність теми. В умовах сьогодення цифровізація судочинства є ключовим вектором трансформації сучасної правової системи, що зумовлена як внутрішніми потребами її модернізації, так і глобальними тенденціями розвитку цифрового суспільства. Впровадження цифрових технологій у сферу здійснення правосуддя має не лише технологічне, але й глибоке соціально-правове значення, оскільки сприяє вдосконаленню механізмів реалізації прав і свобод людини, підвищенню ефективності та доступності судових процедур, а також забезпеченню прозорості функціонування судової влади. Забезпечення ефективної реалізації цифровізації судочинства є фактично неможливим без

належно побудованої системи нормативно-правових засад здійснення даної діяльності.

Стан дослідження проблеми. Зміст, сутність, особливості впровадження цифровізації в різні сфери суспільного життя, досліджувались у працях: С.В. Володенкова, В.С. Куйбіди, В.В. Наместнікі, М.М. Павлова, О.С. Савченка, Л.В. Сморгунова та багатьох інших. Втім, незважаючи на значну опрацьованість, багато сторін даної проблеми все ще не отримали належного наукового освітлення. Зокрема, недостатньо опрацьованим є питання дослідження нормативно-правових засад реалізації цифровізації судочинства.

Саме тому метою статті є: надати характеристику нормативно-правовим засадам реалізації цифровізації судочинства.

лізації цифровізації судочинства та встановити місце серед них норм адміністративного права.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до існуючої ієрархії офіційних юридичних актів, основоположне місце в нормативно-правовому регулюванні суспільних відносин будь-якої сфери суспільного життя займає Конституція України, яка є Основним Законом держави. Як правова засада цифровізації вітчизняного судочинства, Конституція не містить норм, які безпосередньо регламентують та упорядковують даний процес. Водночас, саме Основний закон встановлює засади і правовий статус правосуддя. Зокрема, стаття 126 Конституції закріплює найважливішу гарантією незалежності і недоторканості суддів. Визначається, що вплив на суддю у будь-який спосіб забороняється. Без згоди Вищої ради правосуддя суддю не може бути затримано або утримувано під вартою чи арештом до винесення обвинувального вироку судом, за винятком затримання судді під час або відразу ж після вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину. Суддю не може бути притягнуто до відповідальності за ухвалені ним судові рішення, за винятком вчинення злочину або дисциплінарного проступку. В свою чергу у статті 129 прописано засади судочинства в цілому, що включають в себе: 1) рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом; 2) забезпечення доведеності вини; 3) змагальність сторін та свобода в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості; 4) підтримання публічного обвинувачення в суді прокурором; 5) забезпечення обвинуваченому права на захист; 6) гласність судового процесу та його повне фіксування технічними засобами; 7) розумні строки розгляду справи судом; 8) забезпечення права на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках - на касаційне оскарження судового рішення; 9) обов'язковість судового рішення. Крім встановлення організаційно-функціональних засад судочинства в цілому, Конституція також закріплює окремі принципи з огляду на які відбувається цифровізація, як то верховенства права, законності, рівності тощо [1].

Тож, в системі нормативно-правових засад цифровізації судочинства Конституція – це ключовий нормативний акт, який декларує засади побудови та функціонування системи правосуддя в державі. Даний нормативно-правовий акт, фактично, створює сферу в якій має відбуватись цифровізація, визначає гарантії її

роботи в цілому, а також основних представників. Крім цього, Конституція містить положення, які відкривають можливість віднесення до нормативно-правових засад юридичні документи міжнародної групи. Стаття 9 Основного закону містить положення де зауважено, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Укладення міжнародних договорів, які суперечать Конституції України, можливе лише після внесення відповідних змін до неї [1].

Переходячи до аналізу міжнародного рівня нормативно-правових засад цифровізації судочинства в Україні, варто виділити Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014. Один з напрямів реалізації завдань Угоди передбачає створення інформаційного суспільства, що, у тому числі, включає в себе реформування судочинства з огляду на технологічні досягнення. В Угоді з цього приводу вказано, що сторони зміцнюють своє співробітництво щодо розвитку інформаційного суспільства на користь приватних осіб і бізнесу через забезпечення загальнодоступності інформаційно-комунікаційних технологій (далі – ІКТ) та через кращу якість послуг за доступними цінами. Це також полегшить доступ до ринків послуг електронних комунікацій, що сприятиме конкуренції та надходженню інвестицій в цю галузь. Співробітництво має на меті імплементацію національних стратегій інформаційного суспільства, розвиток всеохоплюючої нормативно-правової бази для електронних комунікацій та розширення участі України у дослідній діяльності ЄС у сфері ІКТ. Співробітництво охоплює такі сфери: а) сприяння широкому доступу, поліпшення безпеки мереж та широкому використанню ІКТ приватними особами, бізнесом та адміністративними органами шляхом розвитку локальних ресурсів Інтернет і впровадження онлайн-послуг, зокрема електронного бізнесу, електронного уряду, електронної охорони здоров'я і електронного навчання; б) координацію політик у галузі електронних комунікацій з метою оптимального використання радіоспектру і забезпечення функціональної сумісності мереж України та ЄС; в) посилення незалежності та адміністративної спроможності національного регулятора у галузі зв'язку з метою забезпечення його здатності вживати відпо-

відні регуляторні заходи та впроваджувати свої рішення і всі відповідні норми, а також гарантування добросовісної конкуренції на ринках. Національний регулятор у галузі зв'язку повинен співробітничати з органом з питань конкуренції щодо моніторингу цих ринків; d) сприяння спільним проектам досліджень у сфері ІКТ в межах наступної Рамкової програми ЄС з досліджень та інновацій «Горизонт 2020». Сторони обмінюються інформацією, найкращою практикою та досвідом, здійснюють спільні заходи з метою розвитку всеохоплюючої нормативно-правової бази та забезпечення ефективного функціонування та неспотвореної конкуренції на ринках електронних комунікацій [2].

Наступну групу нормативно-правових засад, після Конституції України та міжнародних нормативно-правових актів складають закони. Це велике коло неоднорідних між собою документів. У першу чергу, сюди відносяться різноманітні процесуальні кодекси. Мова в даному випадку йде про ГПК, КАС, КПК, ЦПК в положеннях яких визначаються засади застосування інформаційних технологій під час реалізації процесуальних дій та заходів у межах відповідного провадження: кримінального, цивільного, адміністративного і таке інше [3; 4; 5; 6].

Іншим документом законодавчого рівня є ключовий нормативний акт в сфері судоустрою – Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 №1402-VIII, який визначає організацію судової влади та здійснення правосуддя в Україні, що функціонує на засадах верховенства права відповідно до європейських стандартів і забезпечує право кожного на справедливий суд. Окремі статті Закону присвячено порядку та особливостям роботи Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи. Крім того, документ встановлює засади публічного управління в межах судової гілки влади, закріплює правовий статус органів організаційного забезпечення та суддівського самоврядування [7]. В останньому питанні доповнює положення цільового документу Закон України «Про Вищу раду правосуддя» від 21.12.2016 №1798-VIII, що визначає статус, повноваження, засади організації та порядок діяльності ВРП [8].

До нормативно-правових засад цифровізації судочинства в Україні відноситься окрема група законів, що регулюють суспільно-правові відносини в сфері обробки, використання і захисту інформації, а також електронного документообігу. Ними визначено стандарти і правила з огляду та в суворій відповідності

щодо яких упровадження технологій в роботу судів відбувається. Наприклад, Закон України «Про інформацію» від 02.10.1992 №2657-XII регулює відносини щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони, захисту інформації. Важливість документу також пов'язано із тим, що він встановлює основні напрями державної інформаційної політики, а саме: забезпечення доступу кожного до інформації; забезпечення рівних можливостей щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони, захисту інформації; створення умов для формування в Україні інформаційного суспільства; забезпечення відкритості та прозорості діяльності суб'єктів владних повноважень; створення інформаційних систем і мереж інформації, розвиток електронного урядування; постійне оновлення, збагачення та зберігання національних інформаційних ресурсів; забезпечення інформаційної безпеки України; сприяння міжнародній співпраці в інформаційній сфері та входженню України до світового інформаційного простору [9]. Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» від 22.05.2003 №851-IV регламентує основні організаційно-правові засади електронного документообігу та використання електронних документів [10].

На виконання та уточнення положень законодавства видаються підзаконні нормативно-правові акти відповідних уповноважених органів публічної адміністрації. Окремі з цих документів прямо стосуються питань цифровізації судочинства в Україні. Наприклад, звернути увагу необхідно на акти КМУ, які, переважно, мають стратегічно орієнтований характер та націлені на упорядкування реформаційних процесів. Актуальним прикладом є Розпорядження КМУ «Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні» від 02.12.2020 №1556-р. Документом визначались: мета, принципи та завдання розвитку технологій штучного інтелекту в Україні як одного з пріоритетних напрямів у сфері науково-технологічних досліджень. Штучний інтелект в положеннях акту трактується, як організована сукупність інформаційних технологій, із застосуванням якої можливо виконувати складні комплексні завдання шляхом використання системи наукових методів досліджень і алгоритмів обробки інформації, отриманої або самостійно створеної під час роботи, а також створювати та використовувати власні бази знань, моделі прийняття рішень,

алгоритми роботи з інформацією та визначати способи досягнення поставлених завдань [11].

Відповідні стратегічні підзаконні документи видаються також в межах судової влади безпосередньо, а саме вищими органами організації та управління сектором правосуддя. Окрім стратегій розвитку, підзаконними документами органів судової гілки влади врегульовано безліч адміністративних питань, таких як забезпечення роботи ЄСІКС, інформаційна взаємодія між суб'єктами сектору правосуддя та іншими органами державної влади, інші подібні питання. Цьому присвячено Рішення Вищої ради правосуддя «Про затвердження Положення про порядок функціонування окремих підсистем Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи» від 17.08.2021 №185/0/15-21, спільний Наказ Міністерства фінансів України та ДСА «Про затвердження Порядку електронної інформаційної взаємодії між інформаційно-комунікаційними системами Державної податкової служби України та Державної судової адміністрації України» від 24.06.2024 №304/262, спільний Наказ Міністерства соціальної політики України та ДСА «Про затвердження Порядку електронної інформаційної взаємодії Міністерства соціальної політики України та Державної судової адміністрації України» від 28.11.2022 №322/432 та інші [12;13].

Висновки. Таким чином, проведений аналіз дає змогу дійти до висновку, що систему нормативно-правових засад цифровізації судочинства складають: Конституція України, як основний закон держави та фундамент правової системи країни в цілому; міжнародні нормативно-правові акти, в яких окреслено стратегію розвитку сектору правосуддя з огляду на міжнародний досвід; національні законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти. Саме на рівні останніх міститься найбільша кількість норм, які регламентують суспільно-правові відносини, пов'язані із упровадженням цифрових технологій в роботу досліджуваної гілки влади. У підсумку доцільно зауважити, що більшість таких норм має адміністративну приналежність, адже предметом їх регулювання є: правовий статус суб'єктів управління в рамках судової гілки влади; державна політика захисту інформації; питання кібербезпеки при роботі з інформаційно-телекомунікаційними ресурсами; стратегія розвитку електронних засобів в роботі судів та упровадження в її рамках штучного інтелекту; функціональні особливості та структура ЄСІКС,

а також інші питання, пов'язані із адміністративним забезпеченням цифрового розвитку судочинства.

Список використаної літератури:

1. Конституція України: від 28.06.1996 №254к/96-ВР. Офіційний вісник України. 2010. №72/1. Ст.2598.
2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: угода, список від 27.06.2014. Офіційний вісник України. 2014. №75. Ст.2125.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон від 13.04.2012 №4651-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. №9-10. Ст.88.
4. Цивільний процесуальний кодекс України: кодекс, закон від 18.03.2004 №1618-IV. Відомості Верховної Ради України. 2004. №40. Ст.492.
5. Кодекс адміністративного судочинства України: кодекс від 06.07.2005 №2747-IV. Відомості Верховної Ради України. 2005. №35. Ст.1358.
6. Господарський процесуальний кодекс України: кодекс від 06.11.1991 №1798-XII. Відомості Верховної Ради України. 1992. №6. Ст.56.
7. Про судоустрій і статус суддів: закон від 02.06.2016 №1402-VII. Відомості Верховної Ради України. 2016. №31. Ст.545.
8. Про вищу раду правосуддя: Закон України від 21.12.2016 №1798-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2017. №7-8. Ст.50.
9. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 №2657-XII. Відомості Верховної Ради України. 1992. №48. Ст.650.
10. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003 №851-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. №36. Ст.275.
11. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні: розпорядження, концепція від 02.12.2020 №1556-р. Урядовий кур'єр. 2020. №247.
12. Про затвердження Порядку електронної інформаційної взаємодії Міністерства соціальної політики України та Державної судової адміністрації України: наказ від 28.11.2022 №322/432. Офіційний вісник України. 2023. №4. Ст.379.
13. Про затвердження Порядку електронної інформаційної взаємодії між інформаційно-комунікаційними системами Державної податкової служби України та Державної судової адміністрації України: наказ від 24.06.2024 №304/262. Офіційний вісник України. 2024. №65. Ст.3959.

Kalinichenko L. V. Regulatory and legal principles for the implementation of digitalization of judicial proceedings and the place of administrative law norms among them

The relevance of the article lies in the fact that in today's conditions, the digitalization of judicial proceedings is a key vector of transformation of the modern legal system, which is due to both the internal needs of its modernization and the global trends in the development of the digital society. The introduction of digital technologies into the sphere of justice has not only technological, but also deep socio-legal significance, as it contributes to the improvement of mechanisms for the implementation of human rights and freedoms, increasing the efficiency and accessibility of judicial procedures, as well as ensuring the transparency of the functioning of the judiciary. Ensuring the effective implementation of the digitalization of judicial proceedings is virtually impossible without a properly constructed system of regulatory and legal foundations for the implementation of this activity. The article, based on the analysis of the norms of current legislation, highlights the regulatory and legal acts that make up the system of regulatory and legal principles for the digitalization of judicial proceedings. It is argued that in the system of relevant principles, the key place belongs to the norms of administrative law, since it is the latter that determine: the legal status of management entities within the judicial branch of power; the foundations of state information protection policy; cybersecurity issues when working with information and telecommunications resources; the strategy for the development of electronic means in the work of courts and the introduction of artificial intelligence within its framework; functional features and structure of the EUICS, as well as other issues related to the administrative support of the digital development of judicial proceedings. It is concluded that the system of regulatory and legal principles of the digitalization of judicial proceedings consists of: the Constitution of Ukraine, as the fundamental law of the state and the foundation of the country's legal system as a whole; international regulatory and legal acts, which outline the strategy for the development of the justice sector in view of international experience; national legislative and subordinate regulatory and legal acts. It is at the level of the latter that the largest number of norms regulating social and legal relations related to the introduction of digital technologies into the work of the branch of government under study is contained.

Key words: regulatory and legal principles, digitalization, judicial proceedings, administrative law, legal regulation.